

کلاس اکتشاف - نکاتی برای معلمان

مراحل پیشبرد کلاس اکتشاف

کلاس اکتشاف، بر اساس روش تدریس کاوشگری طراحی شده است و به طور کلی چهار مرحله دارد:

۱- ایجاد سؤال در ذهن دانش آموزان

۲- جست و جوی پاسخ

۳- ثبت نتایج

۴- تحلیل نتایج

ما در این جا به نکاتی می پردازیم که می تواند در پیشبرد این مراحل راه گشا باشد:

انتخاب موضوع

ایجاد سؤال، گام اول در پیشبرد کلاس اکتشاف است. بسیاری از معلمان گلیه دارند که دانش آموزان انگیزه ی زیادی برای پرسش ندارند و زیاد سؤال نمی پرسند. در کلاس اکتشاف، بسیاری از موضوعات از دل علائق، نیازها و پرسش های واقعی دانش آموزان بیرون می آیند؛ به همین دلیل در بیشتر مواقع، بچه ها به موضوعات علاقه نشان می دهند و سؤالات زیادی می پرسند. در این کلاس، معلم دانش آموزان را تشویق می کند که سؤالات ذهنی خود را بیان کنند و بگویند که دوست دارند در چه زمینه هایی بیشتر بیاموزند:

- دوست داری در مورد چه چیزهای بیشتر بدانی؟

- چه سؤال‌هایی داری که هنوز جواب آن‌ها را نمی‌دانی؟

- آیا دلت می‌خواهد جواب سؤال‌هایت را پیدا کنی؟

اما گاهی کودکان نمی‌توانند پرسش‌های خود را پیدا کنند و یا از بیان آن‌ها قاصر هستند. به همین دلیل خوب است که برای مدتی علائق کودکان و پرسش‌های آن‌ها را زیر نظر بگیرید و یافته‌هایتان را به صورت روزانه ثبت کنید تا بتوانید علائق و سؤالات کودکان را بررسی کنید. سپس بهترین سؤالات را موضوع کلاس اکتشاف قرار دهید.

- معمولا دانش‌آموزان شما در مورد چه موضوعاتی سؤال می‌پرسند؟

- دانش‌آموزان شما در مورد چه موضوعاتی زیاد صحبت می‌کنند؟

- فکر می‌کنید که چه موضوعاتی ذهن دانش‌آموزان شما را بیشتر به خود مشغول می‌کند؟

همه‌ی این موضوعات می‌توانند موضوع کلاس اکتشاف باشند. در نظر داشته‌باشید که انتخاب موضوع برای کلاس اکتشاف، نیاز به صرف زمان و بررسی دارد.

پرسش‌گری

پرسش‌گری بن‌مایه‌ی کلاس اکتشاف است. ما در کلاس اکتشاف می‌خواهیم که دانش‌آموزان را قادر به پرسیدن کنیم و همچنین به آن‌ها کمک کنیم که رفته‌رفته سؤالات بهتر و بیشتری بپرسند. تمام پاسخ‌ها و دریافت‌ها از پرسش آغاز می‌شود. برای این منظور:

- پرسش‌های کودکان را جدی بگیرید.

- سؤال پرسیدن و سؤالات خوب را تشویق کنید.

- خودتان برخی از سؤالاتان را به زبان بیاورید.

- سعی کنید که در ذهن دانش‌آموزان سؤال ایجاد کنید. در روش‌های سنتی که اغلب ما به آن‌ها عادت کرده‌ایم، معلم دانش را انتقال می‌دهد. اما در کلاس اکتشاف، وظیفه‌ی معلم ایجاد سؤال است.

- پس از این‌که سؤالی مطرح شد، سعی کنید که برای رسیدن به جواب وقت بگذارید.

جست‌وجوی پاسخ

جست‌وجوی پاسخ، مرحله‌ی بسیار مهمی در روش پژوهش و کاوش است. راه‌های مختلفی مثل جمع‌آوری اطلاعات، انجام آزمایش و مشاهده برای پیدا کردن پاسخ سؤالات وجود دارد. در این‌جا به برخی از این روش‌ها اشاره می‌کنیم:

✓ مشاهده

گاهی اوقات بهترین راه جمع‌آوری اطلاعات، مشاهده است. مشاهده یعنی استفاده از حواس پنج‌گانه برای یافتن پاسخ پرسش‌ها. دیدن، شنیدن، بوییدن، لمس کردن و چشیدن همگی از اجزاء مشاهده هستند. برای انجام مشاهده می‌توانید دانش‌آموزان را به حیاط مدرسه، پارک‌ها، موزه‌ها، محیط محله و سایر مکان‌ها ببرید. مشاهده‌گری می‌تواند در پاسخگویی به سؤالات علوم طبیعی یا علوم انسانی دانش‌آموزان مؤثر باشد.

✓ کتاب‌ها

کتاب‌ها بهترین منابع برای پاسخ‌گویی به سؤالات بچه‌ها هستند. اگر یک معلم در طول سال تحصیلی فقط و تنها فقط به دانش‌آموزان پیاموزد که برای یافتن پاسخ سؤالات‌شان به کتاب‌ها مراجعه کنند و شیوه‌ی جست‌وجوی اطلاعات در کتاب‌ها را به آن‌ها یاد بدهد، خدمت بزرگی به آن‌ها کرده‌است؛ چرا که در این صورت دانش‌آموزان تا آخر عمر راهی برای حل مشکلات‌شان خواهند یافت.

- دانش‌آموزان را به کتاب‌خانه مدرسه ببرید و از آن‌ها بخواهید که با کمک کتاب‌دار، کتاب‌های مربوط به موضوع را پیدا کنند. دانش‌آموزان بزرگ‌تر می‌توانند مطالب مورد نظر خود را بخوانند و یادداشت کنند. دانش‌آموزان کوچک‌تر، کتاب‌ها را امانت می‌گیرند و از والدین‌شان می‌خواهند که مطالب را برای آن‌ها بخوانند. سپس چیزهایی را که یاد گرفته‌اند، در دفتر تحقیق‌شان نقاشی می‌کنند. یا از والدین‌شان می‌خواهند که برای‌شان یادداشت کنند.

- کتاب‌خانه‌های مختلف را در محله شناسایی کنید و به کودکان معرفی کنید. در صورت امکان، حداقل یک‌بار در سال، از دانش‌آموزان بخواهید که برای یافتن پاسخ به کتاب‌خانه‌ی محله مراجعه کنند.

✓ اینترنت

در زمانه‌ی ما، حجم زیادی از اطلاعات در فضاهای مجازی در دسترس همه هستند. خوب است که دانش‌آموزان شیوه‌های جست‌وجو و انتخاب مطالب از اینترنت را بیاموزند.

- سایت‌هایی هستند که برای پاسخ‌گویی به پرسش‌های کودکان و نوجوانان طراحی شده‌اند. این سایت‌ها را به آن‌ها معرفی کنید.
- برای کودکانی که سواد خواندن و نوشتن ندارند، از جست‌جوی تصویری استفاده کنید.

✓ عکس‌ها

- از کودکان بخواهید با توجه به سؤالی که در کلاس مطرح شده است، در طی روزهای بعد، مجموعه‌ای از عکس‌ها را جمع‌آوری کنند. برای جمع‌آوری عکس‌ها یک بازه‌ی زمانی مناسب در نظر بگیرید. می‌توانید برای این بازه‌ی زمانی برنامه‌ریزی کنید. مثلاً یک هفته فرصت بدهید و از بچه‌ها بخواهید که روزی یک عکس پیدا کنند. یا یک ماه فرصت بدهید و بخواهید که هفته‌ای ۵ عکس جمع‌آوری کنند.

- عکس‌ها و تصاویر جمع‌آوری شده توسط هر کودک یا هر گروه را در پوشه‌ای جداگانه جمع‌آوری کنید.

- در پایان، از بچه‌ها بخواهید همه عکس‌ها را در یک دفتر بچسبانند. همچنین از آن‌ها بخواهید که در کنار هر عکس، نکات مربوط به آن را بنویسند. اگر دانش‌آموزان شما قادر به نوشتن نیستند، خودتان نکته‌هایی را که کودکان بیان می‌کنند کنار هر عکس یادداشت کنید یا از والدین بخواهید که این کار را انجام دهند.

✓ مصاحبه

یکی از راه‌های جمع‌آوری از اطلاعات کمک گرفتن از سایر افراد است. خوب است که کودکان را ترغیب کنیم که برخی از سؤالات‌شان را از والدین خود بپرسند. این کار، روابط والدین و فرزندان را نیز بهبود می‌بخشد. علاوه بر این، بچه‌ها می‌توانند برای یافتن پاسخ سؤالات‌شان به سراغ افرادی بروند که اطلاعات بیشتری درمورد آن موضوع دارند.

- با دانش‌آموزان تان در مورد مصاحبه صحبت کنید. آیا آن‌ها می‌دانند مصاحبه کردن یعنی چه؟ آیا تا به حال دیده‌اند که با کسی مصاحبه شود؟ معمولا با چه کسانی مصاحبه می‌شود؟
- به بچه‌ها بیاموزید که مصاحبه، گفت‌وگو با یک فرد یا گروهی از افراد است که درباره موضوع مورد توجه ما اطلاعات بیشتری دارد. یعنی آن فرد چیزهای بیشتری درباره‌ی موضوع می‌داند و ما می‌خواهیم از او سؤال کنیم. مثلا ما درباره گل‌ها و گیاهان با یک باغبان و یا یک گل فروش مصاحبه می‌کنیم نه با یک خیاط یا پزشک.
- می‌توانید برای دانش‌آموزان نمونه‌ای از یک مصاحبه را پخش کنید و یا پیش از اجرای مصاحبه، در کلاس مصاحبه‌بازی کنید و مصاحبه‌های وانمودی اجرا کنید.
- افراد مختلف را شناسایی کنید. به همراه دانش‌آموزان به این فکر کنید که چه فردی با چه شغلی و یا با چه تخصصی می‌تواند به پژوهش آن‌ها کمک کند. می‌توانید با هم یک تمرین انجام دهید. فکر کنید می‌خواهید درباره خرگوش‌ها تحقیق کنید. احتمالا باید به سراغ چه کسانی بروید و از چه کسانی کمک بخواهید. یک خرگوش وسط تخته کلاس بکشید. سپس هر شخصی را که کودکان برای مصاحبه مطرح می‌کنند، یادداشت کنید و یا نقاشی آن را بکشید: کسی که خرگوش داشته و یا دارد، یک دامپزشک، جایی که خرگوش می‌فروشند، مزرعه دارها، یک متخصص جانورشناسی، نقاشی که از خرگوش‌ها نقاشی کشیده و ... سپس بررسی کنید و ببینید که دسترسی به کدام یک از این افراد برای شما آسان‌تر است.
- از قبل به کودکان کمک کنید پرسش‌هایشان را معلوم کنند. برای آن‌ها توضیح بدهید که «هرکس که می‌خواهد مصاحبه کند، از قبل پرسش‌های خود را مشخص می‌کند و با آگاهی سراغ افراد می‌رود». سپس پرسش‌های کودکان را بررسی کنید.
- مصاحبه‌ها را ضبط کنید. خیلی وقت‌ها ما پس از مصاحبه حرف‌هایی را که شنیده‌ایم فراموش می‌کنیم. به همین خاطر باید راه‌هایی برای به خاطر سپردن مصاحبه‌ها پیدا کنیم؛ نوشتن، فیلم‌برداری و یا ضبط صدا برخی از این راه‌ها هستند. در صورتی که خواستید از ضبط صدا استفاده کنید کار با دستگاه ضبط صوت را آموزش دهید.

✓ انجام آزمایش

یکی دیگر از روش‌های یافتن پاسخ، انجام آزمایش‌های مختلف است. دانش‌آموزان بسته به گروه سنی می‌توانند این آزمایش‌ها را خودشان ترتیب دهند و یا معلم از پیش آزمایش‌هایی را برای آن‌ها طراحی کند. در اجرای آزمایش‌ها باید به دسترسی وسایل لازم برای انجام آزمایش فکر کنیم. بهتر است که آزمایش‌ها آزمایشات ساده‌ای باشند که در صورت لزوم دانش‌آموزان بتوانند آن‌ها را در خانه تکرار کنند. مگر این که دلیل موجهی برای انجام یک آزمایش پیچیده داشته باشیم.

ثبت و جمع بندی اطلاعات، گفت‌وگو و بازاندیشی

یکی از مراحل مهم در روش تدریس کاوش‌گری و نیز در کلاس اکتشاف، تحلیل و بررسی یافته‌هاست. ما در این مرحله کودکان را هدایت می‌کنیم که یافته‌های جدیدشان را بررسی کنند و با اطلاعات قبلی‌شان مقایسه کنند. این یافته‌ها می‌توانند اطلاعات قبلی دانش‌آموزان را کامل کنند و یا زیر سؤال ببرند. در این مرحله خوب است که دانش‌آموزان به سؤالات زیر پاسخ دهند:

- یافته‌های آن‌ها چه اطلاعات جدیدی به آن‌ها داده‌است و از این اطلاعات چه چیزهایی یاد گرفته‌اند؟

- آیا این یافته‌ها حداقل به بخشی از پرسش‌های آن‌ها جواب داده است؟
- آیا می‌توانند بر اساس این اطلاعات درباره‌ی موضوع پرسش کلاس صحبت کنند؟
- آیا اکنون پرسش‌های جدیدی به ذهن آن‌ها رسیده است؟

کلاس اکتشاف می‌تواند در این مرحله به پایان برسد و یا وارد دور جدیدی از پژوهش شود. به خاطر داشته‌باشید که مراحل روش تدریس کاوش‌گری به صورت یک دایره است و می‌تواند بارها و بارها بچرخد.

طرح درس نویسی و ارزش‌یابی

کلاس اکتشاف با توجه به گروه سنی مخاطبین، کلاس نسبتاً آزادی است. اما در صورتی که معلم پایه‌های بالاتری هستید و می‌خواهید که از این روش استفاده کنید، بهتر است که از قبل به اهداف تدریس و شیوه‌های ارزش‌یابی خود فکر کنید. باید مطمئن شوید که دانش‌آموزان به کمک کاوش، پژوهش و جست‌وجو می‌توانند به اهداف درسی شما برسند و از شیوه‌های مناسب برای ارزیابی یافته‌های دانش‌آموزان استفاده کنید.

پی‌نوشت:

در تهیه این نکات، از مجموعه‌ی «ماه به ماه با کودکان خردسال»، جلدهای «سلام به مهر»، «سلام به آبان» و «سلام به آذر» استفاده شده. این مجموعه توسط مؤسسه‌ی پژوهشی کودکان دنیا منتشر گردیده است.